

بررسی تأثیر ساختار شبکه روابط دوستی نوجوانان بر ساختار روابط

والدین - فرزندان

(مطالعه موردی دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان گلگاه مازندران)

دکتر علی اصغر عباسی اسفجیر^۱

موسوی السادات خورشیدی^۲

چکیده:

شبکه‌های دوستی نوجوانان، شبکه‌ای از روابط است که یک منبع برای کسب انواع حمایت‌های اطلاعاتی، عاطفی، مشورتی، مالی برای نوجوانان می‌باشد. دوره‌ی نوجوانی دوره‌ی کاهش اقتدار خانواده است اما در عین حال روابط صمیمانه والدین- فرزندان روابط دیگر را شکل می‌دهد. در این دوره‌ی حساس از زندگی، نوجوان به خانواده و دوستان نیاز زیادی دارد. پژوهش حاضر با هدف «بررسی تأثیر ساختار شبکه روابط دوستی نوجوانان بر ساختار روابط والدین- فرزندان» انجام پذیرفت. تئوری ولمن در این تحقیق به عنوان تئوری مبنا قرار گرفت. ساختار شبکه روابط دوستی نوجوانان (ارتباط دوستی، دامنه، حمایت متقابل، تعامل) به عنوان متغیر مستقل، و ساختار روابط والدین- فرزندان (رابطه ابزاری و

^۱ - استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بابل، بابل، ایران.

Email: Mousavi.khorshidi@gmail.com

^۲ - دانش آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل.

رابطه اظهاری) به عنوان متغیر وابسته مورد مطالعه قرار گرفتند. روش تحقیق پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق را دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان گلوگاه تشکیل می‌دهند، که با استفاده از فرمول کوکران ۲۸۰ نفر از دانش آموزان به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای نمونه‌گیری از دو روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک استفاده شد. پرسشنامه را ۱۴۵ دانش آموز دختر و ۱۳۵ دانش آموز پسر پر کرده‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ارتباط دوستی عمودی با رابطه ابزاری والدین- فرزندان رابطه معنادار دارد، و متغیرهای ناهمگنی، حمایت متقابل، تعامل و صمیمیت با رابطه اظهاری والدین- فرزندان رابطه معنادار دارند.

واژه‌های کلیدی: ساختار، نوجوانان، شبکه، روابط دوستی، روابط والدین- فرزند

مقدمه :

شبکه اجتماعی ساختاری است که از گروههایی (که عموماً فردی یا سازمانی هستند) تشکیل شده است که توسط یک یا چند نوع خاص از وابستگی به هم متصل‌اند. و در بسیاری از سطوح از خانواده‌ها گرفته تا ملتها به کار گرفته می‌شوند و نقش مهمی در تعیین راه حل مسائل، اداره کردن تشکیلات و میزان موفقیت افراد در رسیدن به اهدافشان ایفا می‌کنند. پیوندها و روابط که بحث اصلی دیدگاه شبکه هستند سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند. (کامران و ارشادی، ۱۳۸۸، ۴۰) روابط پیوندهای عینی بین افراد است که بر ارتباطات و تماس‌های افراد با یکدیگر دلالت دارد (فانعی راد و حسینی، ۱۳۸۴، ۱۱۱) روابط و پیوندهای اجتماعی بنابر نظریه تحلیل شبکه به عنوان سرمایه اجتماعی و دارایی فرد محسوب می‌شود و فرد از طریق آن می‌تواند به منابع و حمایت‌های موجود در این پیوندها دسترسی یابد. بنابراین کم و کیف روابط اجتماعی، میزان و نحوه تعاملات و نوع حمایت‌هایی که رد و بدل می‌شود، از اهمیت زیادی برخوردار است. (باستانی و هیکویی، ۱۳۸۶، ۶۴) مخصوصاً در دوران نوجوانی، زیرا نوجوانی یکی از حساس‌ترین دوران زندگی به حساب می‌آید، به این دلیل که عوامل زیستی، روانی و اجتماعی تماماً در بروز دوره‌ی زندگی دخالت دارد. این مرحله از زندگی نوجوانان مصادف با ورود آنان به مقاطع تحصیلی راهنمایی و دبیرستان می‌باشد. بنابراین با ورود نوجوان به دوره‌ی دبیرستان، خانواده در موقعیت جدیدی قرار می‌گیرد. به همین جهت نقش و مسئولیت خانواده نیز متحول می‌شود و ابعاد گسترده تری می‌یابد.

همسالان و دوستان نیز از مهم‌ترین منابع جامعه‌پذیری کودکان و نوجوانان به شمار می‌آیند. و تعامل با آنان نقش محوری و مهمی در شناخت اجتماعی ایفا می‌کند. کودکان و نوجوانان برای مقابله با چالش‌های روبرو در دنیای اجتماعی خود باید مهارت‌های اساسی شناختی و اجتماعی نظیر همکاری، مشارکت و حل مشکلات، به ویژه مشکلات میان فردی را بیاموزند. به همین سبب، روابط با همسالان و دوستان مشوق‌های مهمی برای یادگیری فراهم می‌کنند که به نوبه خود تحول دوستی را تسهیل می‌کنند. (حجازی و همکاران، ۱۳۸۹، ۳۲۰) در این سالها نوجوانان اغلب ساعات روز را با دوستانشان سپری می‌کنند. در محل تحصیل و خارج از مدرسه و دانشگاه، اوقات فراغت آنها اغلب با همسالان سپری می‌شود و لذا ارزشها و رفتار گروه بسیار تأثیر گذار خواهد بود. (جدیدی، ۱۳۸۸، ۱) وجود دوست یا دوستان خوب ضروری است و می‌تواند به نوجوان کمک کند تا بتواند مسایل را تجزیه و تحلیل نماید. کلمن معتقد است شبکه‌های دوستی نوجوانان یک منبع برای تولید سرمایه اجتماعی است. تعهدات و انتظارات برای رفتار، انتقال اطلاعات، هنجارها، نیازهای نوجوان برای پذیرش اجتماعی و هویت شخصی در شبکه‌های دوستی نوجوان شکل می‌گیرد. (دانا و هاینی، ۲۰۰۲، ۱۰۲)

نوجوانان مانند بزرگسالان، دوستان خود را بر مبنای علایق مشترک انتخاب می‌کنند. (اسنایدرمن و استریپ، ۱۳۸۶، ۴۱) در گروه همسالان نوجوانان در مورد جنبه‌های خاص از فرهنگ همسالان مثل لباس پوشیدن و آراستن سر و وضع شبیه سایر اعضای گروه هستند و در مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی نظیر قرار ملاقات و رفتن به میهمانی‌ها، بیشترین فشار را احساس می‌کنند. گرفتن نمرات خوب و همکاری با والدین، بر حذر بودن از اعمال ضد اجتماعی هم تحت تأثیر همسالان هستند. معمولاً والدین بر ارزشهای بنیادی زندگی و برنامه‌های تحصیلی نوجوانان تأثیر بیشتری دارند. همسالان در مسائل روزمره مانند لباس، موسیقی، انتخاب دوستان با نفوذترینند. (جدیدی، ۱۳۸۸، ۲) برقراری پیوند روحی و عاطفی عمیق بین والدین و فرزندان از اهمیتی خاص برخوردار است. این پیوند باعث می‌شود که بسیاری از نیازهای روحی فرزندان در محیط خانواده برآورده شود و از این بابت دچار کمبود نشوند. (سادات، ۱۳۷۲، ۲۷)

هدف اصلی از انجام این تحقیق بررسی تأثیر ساختار شبکه روابط دوستی نوجوانان بر ساختار روابط والدین-فرزندان می‌باشد. و اهداف فرعی تحقیق عبارتند از: شناخت ساختار شبکه روابط دوستی نوجوانان، شناخت انواع روابط دوستی نوجوانان، و شناخت ساختار روابط والدین- فرزند.

مساله اصلی تحقیق حاضر این است که ساختار شبکه روابط دوستی نوجوانان ۱۸-۱۴ ساله شهرستان گلوگاه چه تأثیری بر ساختار رابطه این نوجوانان با والدینشان دارد؟

اهمیت و ضرورت تحقیق:

طرفداران نظریه شبکه بر این باورند که وجود شبکه‌های اجتماعی به صورت حایلی در مقابل فشارهای درونی عمل می‌کنند، به نحوی که با فراهم آوردن حمایت‌های عاطفی، دوستی‌ها و فرصت‌هایی برای اعمال اجتماعی معنی دار در قالب سرمایه اجتماعی، اثر بسیار مهم و مؤثری بر عزت نفس افراد و افزایش توان مقابله با مشکلات و افسردگی‌ها دارد. (کامران و ارشادی، ۱۳۸۸، ۳۹)

خانواده، مهمترین و اصلی ترین نهاد تربیتی جامعه است و نخستین آموزشگاه و پرورشگاه فرد محسوب می‌شود. خانواده سالم و پویا خانواده‌ای است که میان اعضای آن به ویژه میان والدین و فرزندان، رابطه‌ای سالم و انسانی حاکم است. (استادان، ۱۳۸۹، ۱۵) والدینی که دارای فرزند دبیرستانی هستند (سنین چهارده تا هیجده سال)، با مسائل گوناگون روبرو می‌شوند. بخش عمده‌ای از این مسائل، از عدم برقراری رابطه انسانی با نوجوان ناشی می‌شود. هر قدر والدین داناتر و آگاه تر باشند، با مشکلات کمتری روبرو می‌شوند. (همان، ۳۸) در این مرحله والدین باید حضور جدی در زندگی نوجوان داشته باشند و وابستگی عاطفی بین آنها و نوجوان وجود داشته باشد، تا نوجوان بتواند این دوره را به درستی طی کند و دچار مشکل نشود.

در دوران نوجوانی رابطه با دوستان بسیار مهم است. روابط دوستی صمیمانه، فرصت‌هایی را برای کاوش کردن خود و پرورش دادن درک عمیق دیگران فراهم می‌آورد. دوستان نوجوان از طریق ارتباط آزاد و صادقانه، نسبت به قوت‌ها و ضعف‌ها، نیازها و امیال یکدیگر حساس می‌شوند. این فرایند به رشد خودپنداره، درک دیگران، هویت و روابط صمیمی فراتر از خانواده کمک می‌کند. روابط دوستی صمیمانه به نوجوان کمک می‌کند با استرس‌های نوجوانی کنار بیایند، اضطراب و تنهایی آنها کاهش می‌یابد، عزت نفس و احساس سلامتی شان تقویت می‌شود، و این روابط می‌تواند نگرش به مدرسه و عملکرد تحصیلی را بهبود ببخشد. روابط با همسالان هم می‌تواند مفید باشد و هم مضر، زیرا دوستان همچنان که می‌توانند به نوجوان کمک کنند مهمترین عامل در گرایش نوجوان به رفتارهای پرخطر می‌باشند. (مشکاتی، ۱۳۸۳، ۲۴۰)

پیشینه‌های تحقیق:

تحقیقات مختلفی در داخل و خارج کشور در زمینه شبکه، خانواده و دوستی صورت گرفته است که در جدول زیر به برخی از آنها و متغیرهای مورد مطالعه آن اشاره شده است.

جدول شماره ۱: متغیرها و عوامل بررسی شده در تحقیقات خارجی

متغیرها و عوامل مورد بررسی	محقق
شبکه‌های اجتماعی، بزهکاری، اندازه گیری بزهکاری دوستان، دیفرانسیل نظریه ارتباط	دانا و هاینی (۲۰۰۲)
تئوری کلی جنایت، خودکنترلی، تعاملات اجتماعی	اینکه و اندر واک و همکارانش (۲۰۰۵)
ساختار محله‌ها، شبکه‌های همسالان و خشونت نوجوان	دانا، هاینی، سیلور، تیزدل (۲۰۰۶)

جدول شماره ۲: متغیرها و عوامل بررسی شده در تحقیقات داخلی

متغیرها و عوامل مورد بررسی	محقق
وضعیت عاطفی خانواده، کنش مبتنی بر دلبستگی عاطفی تعمیم یافته، تعهد تعمیم یافته، وابستگی عاطفی.	خدیدجه سفیری و مهناز جزایری (۱۳۸۴)
پایگاههای هویت، دلبستگی، چهره دلبستگی، اعتماد، ارتباط، بیگانگی، نوجوان	محمد صالح نصرتی، محمد علی مظاهری، محمود حیدری (۱۳۸۵)
تئوری دلبستگی، همبستگی خانوادگی، گروه همسالان	سیامک سامانی (۱۳۸۵)
شبکه روابط اجتماعی، سرمایه اجتماعی شبکه، جنسیت، حمایت اجتماعی	سوسن باستانی، و مریم صالحی هیکویی (۱۳۸۶)
خانواده، سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی، آگاهی، اعتماد و مشارکت	وحید قاسمی و مهری کاظمی (۱۳۸۷)
سرمایه اجتماعی، روابط همسایگی، تحلیل شبکه، محله	سوسن باستانی (۱۳۸۷)
اعتماد متقابل بین شخصی، شبکه روابط اجتماعی، سرمایه اجتماعی شبکه، حمایت اجتماعی	سوسن باستانی، افسانه کمالی، و مریم صالحی هیکویی (۱۳۸۷)
روابط اجتماعی، وضعیت شغلی، فرصت‌های شغلی، موفقیت شغلی، دستیابی به هدف	منصوره اعظم آزاده و آزاده دهقان دهنوی (۱۳۸۷)
شبکه روابط اجتماعی، خویشاوندی، همکاران و همشهری‌ها، همسایه‌ها و هم محله‌ها، دوستان، تهران	سید احمد فیروزآبادی (۱۳۸۷)
سرمایه، سرمایه اجتماعی، سرمایه اجتماعی شبکه، سلامت روان	فریدون کامران و خدیجه ارشادی (۱۳۸۸)
کیفیت دوستی، تقابل دوستی، تاب آوری، جنسیت	الهه حجازی و حمیده سلیمانی (۱۳۸۹)
سرمایه اجتماعی، ساخت اجتماعی، شبکه اجتماعی، پیوندهای ضعیف، پیوندهای قوی، تحلیل شبکه.	معصومه بسمل (۱۳۹۰)
ساختار خانواده، خانواده مقتدر، خانواده مستبد، خانواده سهل گیر، رفتارهای انحرافی	صدیقه فضلی اصائلو (۱۳۹۰)

مبانی نظری تحقیق:

سرمایه اجتماعی شبکه بر منابع ابزاری و حمایتی موجود در شبکه‌ها که از طریق دستیابی به پیوندهای اجتماعی در دسترس فرد قرار می‌گیرد و از این طریق فرد می‌تواند به طیف وسیعی از حمایت‌های گوناگون دسترسی یابد، اطلاق می‌گردد. (باستانی، ۱۳۸۶، ۷۸) از نظر تحلیل شبکه، سرمایه اجتماعی تنها در سطح رابطه‌ای فردی مطرح می‌باشد و به شبکه روابط و حمایت‌ها و منابع در دسترس اطلاق می‌گردد. این نوع سرمایه اجتماعی که سرمایه اجتماعی شبکه‌ای یا شبکه اجتماعی فردی نام دارد، بر منابع ابزاری و حمایتی متنوع و موجود در شبکه، که با سرمایه گذاری افراد در روابط اجتماعی و دستیابی به پیوندهای اجتماعی به دست می‌آید متمرکز است. (همان، ۶۶) این دیدگاه واحد تشکیل دهنده ساخت جامعه را شبکه‌های تعاملی می‌داند و جامعه را چیزی بیش از افراد و روابط اجتماعی در نظر نمی‌گیرد. این برداشت از سرمایه اجتماعی در پی فهم این موضوع است که چگونه افراد به منابع جای گرفته در شبکه‌ها دست می‌یابند و از آن برای به دست آوردن سود و بازده در کنش‌های ابزاری و محافظت از منافع خود در کنش‌های اظهاری استفاده می‌کنند. نظریات گرانووتر، لین، ولمن، و بارت را می‌توان از این منظر مورد مطالعه قرار داد. (آزاده و دهقان، ۱۳۸۷، ۱۱)

استنتون و سالازار (۱۹۹۵) معتقدند سرمایه اجتماعی به طور عمده در روابط بین فردی در خانواده (والدین - فرزندان) و کارگزارانی از قبیل آموزگاران، مشاوران، سایر والدین در اجتماع محلی، دوستان، همکلاسی‌ها و همکاران بروز پیدا می‌کند. این کارگزاران، منابع انسانی ارزشمندی را به شکل حمایت‌های تحصیلی، مشاوره تحصیلی و اطلاعات درباره ورود به دانشگاه در اختیار دارند. (نوغانی، ۱۳۸۶، ۸۶) به اعتقاد کلمن (۱۹۸۸) سرمایه اجتماعی اشاره دارد به روابط اجتماعی حمایتی که هم درون و هم بیرون خانواده دانش آموز را در برمی‌گیرد. در درون خانواده، سرمایه اجتماعی در روابط بین اعضای خانواده به خصوص بین والدین و فرزندان تجلی پیدا می‌کند. سرمایه اجتماعی درون خانواده، مکانیسم مهمی است که از طریق آن انتظارات تحصیلی والدین به فرزندان انتقال می‌یابد. بر اهمیت سرمایه اجتماعی بیرون خانواده نیز تأکید کرده است، این سرمایه اشاره دارد به شبکه اجتماعی خانواده در اجتماع و رابطه آن با سایر نهادهای اجتماعی و اعضای اجتماع از قبیل مدارس، سازمان‌های اجتماعی و غیره. (نوغانی، ۱۳۸۶، ۸۵)

رابرت پاتنام شبکه‌های اجتماعی را به دو نوع افقی «مساوات طلب» و عمودی «انحصار طلب» تقسیم می‌کند، و شبکه‌های عمودی را فاقد توان برقراری اعتماد و هنجارهای همیاری معرفی می‌نماید.

از نظر او شبکه‌های افقی در قالب مشارکت‌های مدنی به دلیل ارائه چارچوب فرهنگی برای همکاری مولد هنجارهای اعتماد و همیاری هستند. (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴، ۱۵) شبکه‌های افقی شهروندان و گروهها که موجب افزایش بهره‌وری اجتماع و همبستگی هستند، به عنوان سرمایه اجتماعی مثبت تلقی می‌شوند، در حالی که باندهای انحصارگرای خود محور و ساختارهای لابی طبقاتی را که در خلاف منافع جمعی عمل می‌کنند، می‌توان سرمایه اجتماعی منفی و از معضلات جامعه نامید. (اختر محقی، ۱۳۹۰، ۷) به عقیده‌ی پاتنام در روابط عمودی کنشگران در روابط سلسله مراتبی به سر برده و با هم ارتباطی ندارند در حالی که در شبکه‌های افقی، احتمال همکاری‌های متقابل و تولید سرمایه اجتماعی وجود دارد. از طرفی در خانواده و در روابط میان والدین و فرزندان دو نوع شبکه روابط عمودی و افقی وجود دارد. در خانواده‌های اقتدارگرا و استبدادی، روابط عمودی و سلسله مراتبی حاکم است و در خانواده‌های دموکراتیک یا اقناع‌گرا، روابط میان اعضای خانواده، روابط افقی بوده و اعضای خانواده بر اساس ارزشهایی چون قانونمندی، احترام متقابل و مشارکت و... عمل می‌کنند. (قاسمی و کاظمی، ۱۳۸۷، ۲۰۳)

بالبی معتقد است که یک شخص برای رشد سالم نیاز به پیوند عاطفی دارد. روابط دلبستگی نقش بسیار مهمی در احساس امنیت فرد دارند. (خسرویانی، ۱۳۹۰، ۸) دلبستگی ایمن نوجوان نسبت به والدین یک عامل مؤثر در حل فعالانه مسائل می‌باشد و در افزایش عزت نفس نوجوانان مؤثر است. افراد دارای دلبستگی ناایمن در مقایسه با افراد ایمن از قدرت جستجوگری و جوارجویی کمتری برخوردارند. عدم حضور والدین گرم و صمیمی با مشکلاتی در جستجوگری در سوالات مربوط به هویت، تعهد و روابط با افراد همراه خواهد بود و بیشتر این افراد دارای هویت سردرگم خواهند بود. (نصرتی و همکاران، ۱۳۸۵، ۳۶ و ۳۷) مایسلس و همکاران (۱۹۹۸) تمایل و دلبستگی به دوستان را در سنین نوجوانی امری ضروری در فرایند رشد بر می‌شمارند و آن را زمینه ساز یادگیری مهارت‌های مختلف معرفی می‌کنند. (سامانی، ۱۳۸۵، ۱۰۰)

نظریه یادگیری اجتماعی بر نفوذ همسالان تأکید دارد و می‌گوید از رفتار دوستان تقلید می‌شود، و رفتار توسط دوستان مهم تقویت می‌شود. (دانا و هاینی، ۲۰۰۲، ۱۰۲) باندورا عنوان می‌کند که نوجوانان، رفتارهای اجتماعی را از طریق مشاهده رفتار دیگران و پیامدهای اجتماعی این رفتارها، در گروههای اجتماعی می‌آموزند. (پیشگیری نوین، ۱۳۸۹، ۳)

براساس تئوری مقایسه اجتماعی، باور نوجوانان در زمینه توانایی‌ها و عقایدشان، در مقایسه با سایر نوجوانان همسان شکل می‌گیرد. نوجوانی دورانی است که حس همانندسازی فرد با همسالان بارزتر می‌شود. بدیهی است که هر نوجوان به هنگام مقایسه اجتماعی، به نوجوانان هم سن و سال خود بیش از نوجوانان بزرگسال توجه می‌کند. (پیشگیری نوین ۱۳۸۹، ۶، ۳)

به نظر آنتونی گیدنز، یکی از فرایندهایی که بر ارتباط والدین و فرزندان تأثیر می‌گذارد، نحوه‌ی اجتماع پذیری فرزندان در خانواده است. به نظر وی، اجتماعی شدن قبل از هرچیز در یک زمینه‌ی خانوادگی رخ می‌دهد، اما تفاوت‌های زیادی در مورد ماهیت زندگی‌های خانوادگی مشاهده می‌شود. منطقه و طبقه‌ی اجتماعی خانواده‌ای که فرد در آن متولد می‌شود، بر الگوهای اجتماعی شدن به شدت تأثیر می‌گذارد. کودکان شیوه‌های رفتاری ویژه پدر و مادر یا دیگران را در همسایگی یا اجتماع محلی شان فرا می‌گیرند؛ این الگوهای مختلف پرورش کودک و انضباط، همراه با ارزش‌ها و انتظارات متعارض، در زندگی فرد تأثیر به‌سزایی دارد به اعتقاد گیدنز، اعتماد بنیادین، که در دوران کودکی، توسط والدین کودک، در او به وجود می‌آید، نقش زیادی در ایجاد اعتماد در جامعه دارد. (قاسمی و کاظمی، ۱۳۸۷، ۲۰۱)

پارسونز در نظریه جامعه‌شناختی انسجام اجتماعی، روابط از "نوع اجتماعی" را مسئول نظم و انسجام اجتماعی می‌داند، روابطی که به تعبیری خاص گرا - انتشاری هستند. پیوندهای خاص گرا - انتشاری (یعنی پیوندهای اظهاری قوی) بانی تشکیل گروه‌های محلی مثل خانواده، گروه‌های قومی و غیره هستند که نوعی وفاداری از کنشگر را طلب می‌کنند. در عوض پیوندهای اظهاری ضعیف که در بستر روابط و پیوندهای ابزاری (عام گرا-ویژه) بین گروهی به وجود می‌آیند کم‌تر خاص گرا-انتشاری و بیشتر عام گرا و ویژه هستند. این روابط آشنایی (پیوندهای اظهاری ضعیف) به مانند پل‌های اجتماعی ناقل اطلاعات در سرتاسر شبکه اجتماعی، و به نوبه خود موجب تقویت انسجام کلی و دسترس پذیری در شبکه اجتماعی هستند. درعین حال پیوندهای ضعیف همزمان موجب تضعیف انسجام محلی می‌شوند. (مرادی، ۱۳۸۸، ۴۸)

شبکه‌های دوستی شامل اطلاعات کامل شبکه‌های اجتماعی هستند. همسالان عامل اصلی اجتماعی شدن در نوجوانان می‌باشند. شبکه‌های دوستی نوجوانان یک منبع برای تولید سرمایه اجتماعی است. تعهدات و انتظارات برای رفتار، انتقال اطلاعات، هنجارها، تحریم برای نوجوانان، نیازهای نوجوان برای پذیرش اجتماعی، و هویت شخصی در شبکه‌های دوستی نوجوان شکل می‌گیرد. مک

کارتی معتقد است هنگامی که افراد از نظر اجتماعی در شبکه‌ای از روابط قرار می‌گیرند شبکه قادر است برای اعضای شبکه ایجاد اعتماد، ایجاد انتظارات برای رفتار، و تقویت اجتماعی هنجارها را به همراه داشته باشد. دوستی همسالان اهمیت مرکزی در دوره نوجوانی دارد. آموزش مهارت‌ها در شبکه صورت می‌گیرد. وی استدلال می‌کند تقویت سرمایه اجتماعی تنها دارای نتایج مثبت نیست، بلکه می‌تواند به نتایج منفی مثل جرم و جنایت منجر شود. یعنی شبکه‌های دوستی می‌تواند به تسهیل جرم و جنایت و بزهکاری منجر شود. (دانا و هاینی، ۲۰۰۲، ۱۰۰ تا ۱۰۴)

تئوری منابع اجتماعی لین که ریشه‌های آن به مطالعات "لین و کاتور" در سال ۱۹۸۱ می‌رسد، پیوندهای موجود در شبکه را بدون وجود منابع داخل آن کارآمد نمی‌داند. از دیدگاه این تئوری فقط منابع موجود در درون شبکه است که می‌تواند به عنوان یک سرمایه قلمداد شود. (لین، ۱۹۸۱، به نقل از الوانی، ۱۳۸۱، ۶) لین ویژگی‌های تعاملاتی و ارتباطی و محتوایی شبکه را مطالعه می‌کند. از نظر او اعضای شبکه دارای منابع بارزشی هستند که می‌تواند فرد را در رسیدن به اهداف یاری رساند. از نظر وی دسترسی به منابع اجتماعی بستگی به فراوانی پیوندهای ضعیف و البته موقعیت افراد در شبکه دارد. (آزاده و دهقان، ۱۳۸۷، ۳۰)

تئوری شکاف ساختاری رونالد بارت که مبتنی بر مفهوم شبکه است، بر الگوی ارتباطات و پیوندها در میان اعضای موجود در شبکه متمرکز می‌شود. منظور از شکاف در این نظریه فقدان ارتباط میان کنشگران در یک شبکه اجتماعی است که فی نفسه برای کنشگران مزیتی ندارد و برای دیگران و یا سازمان امتیاز تلقی می‌شود. تقویت شبکه‌های شکاف دار دارای مزایایی از جمله انتقال و ارزیابی سریع اطلاعات است. انتشار و گسترش اطلاعات وقفه‌ای در زمان ایجاد می‌کند؛ به این معنا که کسب اطلاعات زودتر از دیگران موجب برتری و دسترسی سریع تر به مزایای اجتماعی می‌شود. بنابراین افراد با غنی بودن شکاف‌های ساختاری در شبکه‌های ارتباطی فرصت‌های ارزشمند را تشخیص داده و نهایت استفاده را از آن می‌برند. (بارت، ۲۰۰۰، به نقل از آزاده و دهقان، ۱۳۸۷، ۱۵) مطابق این تئوری برای سنجش میزان سرمایه اجتماعی باید به سه عامل اندازه شبکه، تراکم یا چگالی شبکه، سلسله مراتب شبکه توجه نمود. هرچه اندازه‌ی شبکه وسیعتر و تراکم و سلسله مراتب موجود در آن کمتر باشد، میزان سرمایه رو به فزونی است. (بسمل، ۱۳۹۰، ۱۸)

قضیه محوری نظریه پیوندهای ضعیف گرانووتر عنوان می‌کند که "وقتی دو نفر، هر دو، دوست شخص ثالثی شوند، احتمالاً آشنایان دوست یکدیگر خواهند شد" وی بین پیوندهای قوی و ضعیف

تفاوت قائل می‌شود و می‌گوید هرگاه شخصی با دو نفر دیگر پیوند ضعیف داشته باشد، دیگر فشاری برای پیوند آن دو وجود نخواهد داشت. یا به عبارتی روابط چندگانه عاطفی بین اعضای یک گروه می‌تواند غیر متعددی باشد. (مرادی، ۱۳۸۸، ۴۷) گرانووتر بر شبکه‌ها و پیوندهای اجتماعی که سطح دسترسی افراد به منابع اقتصادی و اجتماعی را ارتقا می‌دهند تأکید دارد. (کامران و ارشادی، ۱۳۸۸، ۳۸) و میان «پیوندهای نیرومند» مانند پیوندهای میان آدمها و دوستان نزدیکشان و «پیوندهای سست» مانند پیوندهای میان آدمها و آشنایان شان، تمایز قائل می‌شود. (ریترز، ۱۳۷۹، ۵۷۷) گرانووتر به ماهیت ارتباطات و تعاملات بین افراد اشاره دارد. از نظر وی هرچه شدت و استحکام روابط میان اعضای یک شبکه بیشتر باشد سرمایه اجتماعی کمتر و بالعکس هرچه این روابط ضعیف تر باشد سرمایه اجتماعی بیشتری در شبکه روابط آنها شکل می‌گیرد. از نظر او پیوندهای ضعیف همانند پلی است که افراد متفاوت را به هم ارتباط می‌دهد. از این رو چنین پیوندهایی دستیابی به اطلاعات و خدمات حمایتی بیشتری را ممکن ساخته و موجب دستیابی به منابعی فراتر از حوزه‌های اجتماعی در دسترس می‌شود. (آزاده و دهقان، ۱۳۸۷، ۳۰)

توماس فارارو (۱۹۸۹) می‌گوید، پیامد نظریه پیوندهای ضعیف گرانووتر آن است که پیوندهای ضعیف، پل‌های ارتباطی و انتشاری برای زیر شبکه‌های تاکنون مجزا، فراهم می‌کنند. قبلاً برای گروه‌های اولیه و دوستی، روابط متعددی «متسری» با فرض بافت کاملاً بسته قائل می‌شدند و همیشه این پرسش مطرح بود که اگر گروه‌های اجتماعی بافت کاملاً بسته دارند، پس چگونه روابط بین آنها برقرار می‌شود. فارارو این اندیشه را به مسئله نظم اجتماعی بسط می‌دهد. وی برای این منظور دو انسجام را از هم تمیز می‌دهد: انسجام کل و انسجام محلی. فارارو استدلال می‌کند که اگر تمامی پیوندها از نوع قوی بودند، گروه‌ها و خرده نظام‌های جامعه مجزا از هم و نظام کلی فاقد انسجام بود، و این قدرت پیوندهای ضعیف است که در واقع اجازه می‌دهد ارتباط بین گروه‌ها و خرده نظام‌ها برقرار و به تبع آن، انسجام کل در سطح جامعه تأمین شود. فارارو قضیه خود را این طور مطرح می‌کند که «هر چه قوی تر پیوندهای ضعیف، هر چه بیشتر انسجام کل». از طرف دیگر، اضافه می‌کند که هر چه پیوندهای ضعیف کمتر باشند، میزان ارتباط در درون زیر مجموعه‌های محلی و خرده شبکه‌ها بیشتر و به تبع آن، انسجام محلی نیز بیشتر خواهد بود. سپس این نتیجه مهم را استنتاج می‌کند که ما با نوعی پارادوکس انسجام مواجه هستیم؛ یعنی، هر چه پیوندهای ضعیف قوی تر شوند، انسجام کل بیشتر و انسجام محلی ضعیف تر و برعکس، با هر چه بیشتر شدن پیوندهای قوی، انسجام کل ضعیف تر و انسجام محلی قویتر می‌شود. (چلبی، ۱۳۸۵، ۶۶)

چارچوب نظری تحقیق:

نظریه بری ولمن در این مقاله به عنوان مبنا و چارچوب تحقیق انتخاب شد. ولمن از منظر رویکرد تحلیل شبکه به بررسی تأثیر تغییرات اجتماعی بر روابط اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی پرداخته است. افراد در جوامع جدید در گروه‌های چندگانه عضویت دارند، از نظر وی افراد کمکها و حمایت‌های متنوعی را از اعضای شبکه شان دریافت می‌کنند. پیوندهای گوناگون در جوامع امروزی حمایت‌های اجتماعی مختلفی را برای اعضای شبکه فراهم می‌سازند، حمایت‌های اجتماعی افراد را قادر می‌سازد تا توانایی رویارویی با مشکلات روزمره زندگی و بحرانهای آن را داشته باشند و به خوبی آنها را مدیریت کنند. (ولمن، ۱۹۹۲، به نقل از آزاده و دهقان، ۱۳۸۷، ۱۳)

از نظر وی حمایت‌های اجتماعی انواع متفاوتی دارند. ولمن بر شش نوع حمایت تأکید می‌کند که عبارتند از ۱-حمایت عاطفی، ۲-حمایت مالی، ۳-حمایت اطلاعاتی، ۴-حمایت خدماتی و کاری، ۵-حمایت مصاحبتی و ۶-حمایت مشورتی. که هر یک از این حمایت‌ها از هر یک از انواع شبکه‌ها دریافت می‌شود. ولمن همچنین انواع مختلف حمایت‌هایی را که افراد از شبکه دریافت می‌کنند، در ارتباط با ویژگی‌های شبکه مورد بررسی قرار داده است. اندازه شبکه، ترکیب، محتوا، تراکم و دیگر خصوصیات شبکه در ابعاد ساختی و تعاملی در میزان و نوع حمایت تأثیر می‌گذارد. (آزاده و دهقان، ۱۳۸۷، ۱۳)

افراد حمایت‌های متنوعی را از اعضای شبکه خود دریافت می‌کنند. مطالعات گسترده در مورد حمایت اجتماعی نشان داده است که خویشاوندان (دور و نزدیک)، دوستان، همسایگان و همکاران منابع مهمی می‌باشند که می‌توان در صورت نیاز به آنان مراجعه کرد. پیوندهای گوناگون، حمایت‌های اجتماعی متنوعی را برای اعضای شبکه فراهم می‌سازند. به عبارت دیگر، با تنوع روابط، افراد به طیف وسیعی از حمایت‌های مختلف دست می‌یابند. حمایت‌های اجتماعی افراد را قادر می‌سازد تا توانایی رویارویی با مشکلات روزمره و بحرانهای زندگی را داشته باشند. به نظر ولمن (۱۹۹۲)، منبع حمایت و اینکه چه نوع پیوندهایی، چه نوع حمایتی را فراهم می‌کنند از اهمیت بسزایی برخوردار است. (باستانی و صالحی، ۱۳۸۶، ۶۸) ویژگی‌های شبکه از نظر ولمن عبارتند از: دامنه، مرکزیت و نقش‌ها

-دامنه: شبکه‌های اجتماعی می‌توانند در دامنه خود، یعنی در اندازه و ناهمگنی، متفاوت باشند. شبکه‌های اجتماعی بزرگتر، در خصوصیات اجتماعی اعضای شبکه شان، ناهمگنی بیشتری وجود دارد و پیچیدگی ساختار شبکه‌ی آنها هم بیشتر است. شبکه‌های کوچک و همگن، ویژگی گروه‌های کاری و

اجتماعات روستایی هستند؛ آن‌ها برای نگهداری از منابع موجود سودمند هستند، ولی شبکه‌های بزرگ و ناهمگن، برای به دست آوردن منابع جدید مفید می‌باشند.

-مرکزیت: تحلیل شبکه‌ی اجتماعی سنجش مرکزیتی را توسعه داده که می‌تواند برای شناسایی اعضای شبکه مورد استفاده قرار گیرد از این طریق که: چه کسی ارتباطات بیشتری با دیگران دارد (درجه بالا) یا چه کسی اگر برود سبب می‌شود شبکه دچار شکست شود (نقطه برش). افرادی که فرد واقع شده در مرکز شبکه با آنان در تماس است دیگران نامیده می‌شوند و روابط واقعی و موجود، پیوند خوانده می‌شوند.

-نقش‌ها: شباهت‌ها در رفتار اعضای شبکه بر وجود نقش شبکه اشاره دارد. معلمان نقش شبکه‌ی یکسانی را نسبت به دانش‌آموزان اجرا می‌کنند: تعلیم دادن، نصیحت کردن، تکلیف دادن، دریافت کارهای تکمیل شده و نمره دادن. نظم در الگوهای روابط (معروف به تعادل ساختاری) میان شبکه‌ها یا میان رفتارهای درون یک شبکه، اجازه شناسایی تجربی نقش‌های شبکه را فراهم می‌کند (ولمن، ۱۹۹۷، به نقل از بسمل، ۱۳۹۰، ۲۹)

روش تحقیق:

پژوهش حاضر با روش پیمایش انجام می‌شود، و گردآوری اطلاعات با توجه به نوع تحقیق، هدف و روش با بررسی کتابخانه‌ای (مراجعه به اسناد و مدارک و مطالعه کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌های تحصیلی دانشجویان در دانشگاه‌ها و مراجعه به سایت‌های علمی) و بررسی میدانی با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام شده است. در پرسشنامه این تحقیق از مقیاس نظر سنجی لیکرت استفاده شد و تعداد ۳۷ سوال به صورت باز و بسته مطرح شد.

واحد تحلیل در این تحقیق فرد (نوجوان) است. دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان گلوگاه که نوجوانان ۱۸ تا ۱۴ ساله را در بر می‌گیرد، به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده‌اند. برای محاسبه تعداد نمونه از نمونه‌گیری خوشه‌ای و تصادفی سیستماتیک استفاده شد. در تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده که تعداد ۲۸۰ نفر تعیین گردید. جهت بررسی رابطه معنادار بین متغیرها از همبستگی، تحلیل واریانس، و رگرسیون چند متغیره و در نهایت برای بررسی تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از روش تحلیل مسیر استفاده شد. داده‌ها پس از جمع‌آوری،

ویرایش و پردازش نهایی، توسط نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد. جهت سنجش اعتبار پرسشنامه، از اعتبار صوری (داوری و قضاوت متخصصان) استفاده شد. برای به دست آوردن میزان روایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد.

تعریف مفاهیم:

- ساختار روابط والدین-فرزند متغیر وابسته است که در دو نوع رابطه اظهاری و ابزاری سنجیده می‌شود. رابطه اظهاری خود فی نفسه هدف است. رابطه‌ای گرم و انتشاری است و در آن نوعی صمیمیت، اعتماد و تعهد وجود دارد. رابطه ابزاری خود فی نفسه هدف نیست، بلکه وسیله‌ای است برای کسب هدف خاص. چنین تعاملی نوعی مبادله سرد و ماهیتا حسابگرانه، فرد گرا و خصومت زا و تضاد آلود است.

- ساختار شبکه روابط دوستی نوجوانان متغیر مستقل است که در چهار بعد دامنه، حمایت متقابل، تعامل و ارتباط دوستی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

دامنه: به اعتقاد ولمن شبکه‌های اجتماعی می‌تواند در دامنه خود، یعنی در اندازه (منظور از اندازه شبکه تعداد افرادی که فرد به طور غیر رسمی در شبکه روابط خود با آنها در تعامل و ارتباط است) و ناهمگنی، متفاوت باشند. شبکه‌های اجتماعی بزرگتر، در خصوصیات اجتماعی اعضای شبکه شان، ناهمگنی بیشتری وجود دارد و پیچیدگی ساختار شبکه‌ی آنها هم بیشتر است. شبکه‌های کوچک و ناهمگن، برای نگهداری از منابع موجود سودمند هستند، ولی شبکه‌های بزرگ و ناهمگن برای به دست آوردن منابع جدید مفید می‌باشند.

حمایت متقابل: در این بعد حمایت‌های دریافتی از اعضای شبکه و ارائه حمایت به آنها در قالب چهار نوع حمایت مالی، اطلاعاتی، مشورتی، عاطفی مورد پرسش قرار می‌گیرد.

تعامل: در بعد تعاملی فراوانی تماس، شیوه تماس و صمیمیت افراد مورد بررسی قرار می‌گیرد. منظور از فراوانی تماس، تعداد دفعاتی است که افراد با هر یک از اعضای شبکه خود ارتباط دارند و این که هر چند وقت یک بار با آنها تماس می‌گیرند. منظور از شیوه‌ی تماس، روش برقراری ارتباط با اعضای

شبکه است که به این منظور، شیوه‌های تماس حضوری و تلفنی مورد پرسش قرار گرفت و میزان برقراری ارتباط با اعضا سنجیده شد.

روابط دوستی نوجوانان را در دو سطح افقی و عمودی بررسی می‌کنیم. پاتنام روابط افقی را موجب افزایش همبستگی می‌داند، و معتقد است این نوع رابطه ارتباطات را آسان می‌کند و احتمال همکاری متقابل در آن وجود دارد. این نوع رابطه به دوستی و همدلی می‌انجامد. روابط عمودی به سوء استفاده از قدرت یا سوء رفتار می‌انجامد و فاقد توان برقراری اعتماد است.

یافته‌ها و نتایج تحقیق:

جدول شماره ۴ ماتریس همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته

عمودی	عمودی	صمیمیت	افقی	ارتباط دوستی	دامنه	حمایت متقابل	تعامل	اظهاری	ابزاری	اندازه	ناهمگنی
۱	۰/۰۰۰										
صمیمیت	-۰/۰۱۱	۱									
	۰/۸۶۰	۰/۰۰۰									
افقی	-۰/۰۰۷	-۰/۰۰۹	۱								
	۰/۹۱۱	۰/۸۸۳	۰/۰۰۰								
ارتباط دوستی	۰/۸۷۹	-۰/۰۱۴	۰/۴۷۱	۱							
	۰/۰۰۰	۰/۸۲۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰							
دامنه	۰/۰۵۱	-۰/۰۴۸	۰/۰۷۷	-۰/۰۸۲	۱						
	۰/۳۹۹	۰/۴۲۳	۰/۱۹۷	-۰/۱۷۴	۰/۰۰۰						
حمایت متقابل	۰/۲۱۱	-۰/۴۹۴	-۰/۰۳۶	-۰/۲۰۳	-۰/۰۸۷	۱					
	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۵۵۱	۰/۰۰۱	۰/۱۴۹	۰/۰۰۰					
تعامل	-۰/۰۰۲	۰/۵۶۵	-۰/۰۰۷	-۰/۰۰۵	۰/۱۶۶	۰/۳۷۷	۱				
	۰/۹۷۰	۰/۰۰۰	۰/۹۰۸	۹۳۹	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰				
اظهاری	-۰/۱۳۶	۰/۲۰۷	۰/۰۶۳	-۰/۰۸۹	۰/۰۹۰	-۰/۱۲۵	۰/۱۴۱	۱			
	۰/۰۲۳	۰/۰۰۰	۰/۴۹۲	-۰/۱۳۵	۰/۱۳۴	۰/۰۳۷	۰/۰۱۸	۰/۰۰۰			
ابزاری	۰/۳۱۳	-۰/۰۵۳	-۰/۰۲۹	۰/۲۶۳	-۰/۰۱۳	۰/۰۲۲	-۰/۰۵۳	-۰/۴۴۵	۱		
	۰/۰۰۰	۰/۳۷۷	۰/۶۲۹	۰/۰۰۰	۰/۸۲۷	۰/۷۱۲	۰/۳۷۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		
اندازه	۰/۰۴۲	-۰/۰۰۲	-۰/۰۵۸	-۰/۰۶۴	-۰/۸۹۱	-۰/۰۸۱	-۰/۰۶۸	-۰/۰۰۱	-۰/۰۰۱	۱	
	۰/۴۸۷	-۰/۰۸۹	۰/۳۳۳	۰/۲۸۲	۰/۰۰۰	-۰/۱۷۹	-۰/۰۰۲	۰/۲۶۰	۰/۹۸۰	۰/۰۰۰	
ناهمگنی	۰/۰۴۵	-۰/۰۴۴	-۰/۰۶۶	-۰/۰۷۱	-۰/۵۰۳	-۰/۰۵۷	-۰/۰۹۵	-۰/۱۲۵	-۰/۰۵۲	۰/۴۱۶	۱
	۰/۴۵۸	۰/۴۶۰	۰/۲۷۲	-۰/۲۳۸	۰/۰۰۰	-۰/۳۵۴	-۰/۱۱۵	-۰/۰۳۶	۰/۳۹۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

ضریب همبستگی پیرسون = اعداد ردیف اول
سطح معناداری = اعداد ردیف دوم
تعداد پاسخگویان در همه قسمت‌ها ۲۸۰ نفر می‌باشد.

به منظور بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل با هم و متغیرهای مستقل و وابسته از ماتریس همبستگی استفاده شد تا نتایج فرضیه‌ها تحلیل شود و مورد بررسی قرار گیرد. طبق جدول شماره ۴ فرضیه‌ها به ترتیب زیر بررسی می‌شوند:

۱- به نظر می‌رسد هر چه ارتباط دوستی عمودی نوجوانان بیشتر باشد، رابطه ابزاری والدین- فرزندان بیشتر می‌شود. ضریب همبستگی $0/31$ و سطح معناداری $0/000$ است، از آنجایی که سطح معناداری کمتر از $0/05$ است پس فرضیه تایید می‌شود و با احتمال ۹۵ درصد بین متغیرها رابطه معنادار با جهت مثبت و مستقیم وجود دارد.

۲- به نظر می‌رسد هر چه ارتباط دوستی افقی نوجوانان بیشتر باشد، رابطه اظهاری والدین- فرزندان بیشتر می‌شود. بین دو متغیر رابطه معنادار وجود ندارد.

به نظر می‌رسد هر چه دامنه تماس نوجوانان بیشتر باشد، رابطه اظهاری والدین- فرزندان بیشتر می‌شود. بین دو متغیر رابطه معنادار وجود ندارد.

۴- به نظر می‌رسد بین ناهمگنی در شبکه دوستی و رابطه اظهاری والدین- فرزندان رابطه معناداری وجود دارد. با احتمال ۹۵ درصد بین متغیرها رابطه معنادار با جهت گیری مثبت و مستقیم وجود دارد.

۵- به نظر می‌رسد بین اندازه شبکه دوستی نوجوانان و رابطه ابزاری والدین- فرزندان رابطه معناداری وجود دارد. بین دو متغیر رابطه معنادار وجود ندارد.

۶- به نظر می‌رسد هر چه حمایت متقابل در شبکه دوستی بیشتر باشد، رابطه اظهاری والدین- فرزندان بیشتر می‌شود. با احتمال ۹۵ درصد بین متغیرها رابطه معنادار با جهت مثبت و مستقیم وجود دارد. یعنی با افزایش حمایت متقابل در شبکه دوستی رابطه اظهاری والدین- فرزندان افزایش می‌یابد.

- ۷- به نظر می‌رسد هر چه حمایت متقابل در شبکه دوستی بیشتر باشد، رابطه ابزاری والدین-فرزندان بیشتر می‌شود. بین دو متغیر رابطه معنادار وجود ندارد.
- ۸- به نظر می‌رسد بین تعامل در شبکه دوستی و رابطه اظهاری والدین-فرزندان رابطه معنادار وجود دارد. به احتمال ۹۵ درصد بین دو متغیر رابطه معنادار با جهت مثبت و معنادار وجود دارد.
- ۹- به نظر می‌رسد بین تعامل در شبکه دوستی و رابطه ابزاری والدین-فرزندان رابطه معنادار وجود دارد. بین دو متغیر رابطه معنادار وجود ندارد.
- ۱۰- به نظر می‌رسد هر چه صمیمیت نوجوان با دوستانش بیشتر باشد، رابطه اظهاری والدین-فرزندان بیشتر می‌شود. با احتمال ۹۵ درصد بین دو متغیر رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. بنابراین با افزایش صمیمیت نوجوان با دوستانش رابطه اظهاری والدین-فرزندان بیشتر می‌شود.

رگرسیون چند متغیره:

جدول شماره ۵ نتایج حاصل از تحلیل رگرسیونی متغیرهای مستقل بر ساختار روابط والدین- فرزند

Sig.	t	ضرایب غیراستاندارد			
		Bete	Std.Error		
-	-	-	-	Y = (ساختار روابط والدین - فرزند)	
۰/۰۰۰	۹/۴۳۷	-	۲/۵۸۱	۲۴/۳۵۶ (constant)	
۰/۴۹۸	۰/۷۸۸	۰/۰۴۸	۰/۱۱۶	ارتباط دوستی	
۰/۱۹۱	۱/۳۱۰	۰/۰۸۲	۰/۱۳۵	رابطه عمودی	
۰/۴۹۸	۰/۶۷۹	۰/۰۴۰	۰/۲۳۸	رابطه افقی	
۰/۷۹۹	۰/۲۵۵	۰/۰۳۵	۰/۰۲۷	دامنه	
۰/۸۶۸	-۰/۱۶۶	-۰/۰۲۲	۰/۲۵۰	اندازه	
۰/۴۲۱	۰/۸۰۶	۰/۰۵۵	۰/۱۰۵	ناهمگنی	
۰/۷۹۸	۲/۳۴۸	-۰/۱۴۲	۰/۰۵۱	حمایت متقابل	
۰/۸۴۰	۰/۲۰۲	۰/۰۱۳	۰/۱۴۵	حمایت عاطفی	
۰/۰۰۲	۳/۱۱۳	۰/۲۱۳	۰/۱۶۱	حمایت اطلاعاتی	
۰/۰۵۸	-۱/۹۰۴	-۰/۱۴۰	۰/۱۶۴	حمایت مشورتی	
۰/۴۵۲	-۰/۷۵۲	-۰/۰۴۸	۰/۱۳۸	حمایت مالی	
۰/۴۶۹	-۰/۷۲۵	-۰/۰۶۳	۰/۰۵۶	تعامل	
۰/۰۱۶	۲/۴۲۶	۰/۱۸۶	۰/۱۶۵	شیوه تماس	
۰/۱۱۹	۱/۵۶۶	-۰/۱۲۳	۰/۱۷۲	صمیمیت	
۰/۹۴۷	-۰/۰۶۷	-۰/۰۰۴	۰/۱۳۰	فراوانی تماس	
R2=۰/۱۰۷		R= ۰/۳۲۷	f=۲/۴۵۸	se=۳/۸۷۲۴۴	sig=۰/۰۰۴

۲۴/۳۵۶ + حمایت اطلاعاتی ۰/۵۰۲ = ساختار روابط والدین- فرزندان

۲۴/۳۵۶ + شیوه تماس ۰/۴۰۰ = ساختار روابط والدین- فرزندان

برای فهم تأثیر همزمان متغیرهای مختلف بر متغیر وابسته از رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. براساس نتایج این تحلیل رگرسیون (جدول ۵)، متغیرهای حمایت اطلاعاتی (با ضریب تأثیر ۰/۲۱) و شیوه تماس (با ضریب تأثیر ۰/۱۸) به ترتیب از ضرایب تأثیر رگرسیون استاندارد شده و معنادار بر متغیر وابسته ساختار روابط والدین- فرزندان برخوردار بوده اند. براساس معادله رگرسیونی به ازای هر واحد افزایش حمایت اطلاعاتی، ۰/۵۰۲ رابطه ابزاری والدین- فرزندان افزایش می‌یابد، و به ازای هر واحد افزایش شیوه تماس، ۰/۴۰۰ رابطه ابزاری والدین- فرزندان افزایش می‌یابد. براساس ضریب همبستگی چندگانه یا $R(۰/۳۲)$ ، همبستگی آماری در حد متوسط بین مجموعه متغیرهای مستقل و وابسته ساختار روابط والدین- فرزندان افزایش می‌یابد. مقدار ضریب تعیین یا $R^2(۰/۱۰۷)$ ، نشانگر این می‌باشد که تقریباً ۱۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته را متغیرهای مستقل (حمایت اطلاعاتی و شیوه تماس) تبیین کردند و ۹۰ درصد بلاتبیین می‌ماند. مقدار خطای معادله تخمین یا $S.E(۳/۸۷)$ ، بیانگر این است که در هر بار که متغیر وابسته را به کمک متغیرهای مستقل پیش بینی می‌کنیم، این مقدار (۳/۸۷) در پیش بینی ممکن است خطا داشته باشیم.

جدول شماره ۶ نتایج تحلیل مسیر تأثیر متغیرهای مستقل بر ساختار روابط والدین- فرزند (ابزاری و اظهاری)

جمع (ابزاری، اظهاری، کل)	وابسته نهایی			اثر غیر مستقیم			اثر مستقیم			متغیر مستقل
	کل	اظهاری	ابزاری	کل	اظهاری	ابزاری	کل	اظهاری	ابزاری	
۱/۷۶۴	۰/۰۲۳	-۰/۰۳۴	۰/۶۰۳	۰/۰۲۳	-۰/۰۳۴	۰/۳۳۴	-	-	۰/۲۶۹	ارتباط دوستی
۰/۱۷۱	-	-	۰/۱۷۱	-	-	۰/۰۱۵ ۰/۱۵۶	-	-	-	رابطه افقی
۰/۳۵۲	۰/۰۶۲	-۰/۰۰۵	۰/۲۹۵	۰/۰۶۲	-۰/۰۰۵	-	-	-	۰/۲۹۵	رابطه عمودی
۰/۰۶۵	۰/۰۵۵	۰/۰۱۰	-	۰/۰۵۵	۰/۰۱۰	-	-	-	-	دامنه
۰/۰۱۱	-	۰/۰۱۱	-	-	۰/۰۱۱	-	-	-	-	اندازه
۰/۰۰۵	-	۰/۰۰۵	-	-	۰/۰۰۵	-	-	-	-	ناهمگنی
۰/۶۸۷	۰/۶۰۲	۰/۰۸۵	-	۰/۶۰۲	۰/۰۸۵	-	-	-	-	حمایت متقابل
۰/۰۶۴	۰/۰۵۳	۰/۰۱۱	-	۰/۰۵۳	۰/۰۱۱	-	-	-	-	حمایت عاطفی
۰/۰۶۳	۰/۰۱۳	-	۰/۰۵۰	۰/۰۱۳	-	۰/۰۵۰	-	-	-	حمایت مالی
۰/۴۰۹	۰/۲۱۳	۰/۱۹۶	-	-	۰/۰۰۹۵	-	۲۱۳	۰/۱۸۷	-	حمایت اطلاعاتی
۰/۳۱۹	۰/۳۰۱	۰/۰۰۹۴	-	۰/۳۰۱	۰/۰۰۹۴	-	-	-	-	حمایت مشورتی
۰/۰۴۶	-	۰/۰۴۶	-	-	۰/۰۴۶	-	-	-	-	تعامل
۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۴۵	-	۰/۰۰۵	۰/۰۴۵	-	-	-	-	صمیمیت
۰/۰۴۳	-۰/۰۴۱	۰/۰۳۰	۰/۰۵۴	-۰/۰۴۱	۰/۰۳۰	۰/۰۵۴	-	-	-	فراوانی تماس
۰/۶۳۱	۰/۴۲۹	۰/۲۰۲	-	۰/۰۵۷	-	-	۱۸۶	۰/۲۰۲	-	شیوه تماس

براساس نتایج جدول شماره (۱۱) می‌توان به سهم درصد کل هر متغیر اشاره داشت که در این میان متغیر ارتباط دوستی بالاترین تأثیر کل را نشان داده است.

نتیجه گیری و پیشنهادات:

زندگی بدون برقراری روابط با دیگران تقریباً غیر ممکن است، و بهترین رابطه اجتماعی انسان ها، «رابطه دوستی» است. دوره‌ی نوجوانی، دوره‌ی مرحله‌ی انتقال از کودکی به بزرگسالی است. در این دوران نیازهای نوجوان تغییر پیدا می‌کند. هم خانواده و هم دوستان در این دوره نقش بسیار مهمی دارند. اما از آنجایی که نوجوان سعی در کسب استقلال از خانواده دارد، بیشتر به سوی دوستان و همسالان گرایش پیدا می‌کنند. نوجوان در گروههای دوستی آرامش را کسب می‌کند، از تنهایی دور می‌شود، حمایت دوستان را به دست می‌آورد، مشکلاتش را به کمک دوستان رفع می‌کند و... بنابراین «نظریه مبادله» می‌توان گفت: نیاز به دوست در دوران نوجوانی برای آن است که نوجوان می‌خواهد پاداش‌های بیشتری را دریافت کند و مشکلات خود را کاهش دهد.

این پژوهش در بین نوجوانان ۱۴ تا ۱۸ ساله شهرستان گلوگاه صورت گرفته و نتایج نشان می‌دهد که هرچه رابطه نوجوان با دوستانش از نوع عمودی باشد رابطه ابزاری والدین- فرزندانش بیشتر می‌شود. هرچه شبکه‌های دوستی ناهمگن تر باشند رابطه اظهاری والدین- فرزندانش بیشتر می‌شود. هر چه حمایت متقابل در شبکه دوستی بیشتر باشد، رابطه اظهاری والدین- فرزندانش بیشتر می‌شود. شبکه‌های دوستی با حمایت عاطفی، مالی، اطلاعاتی و مشورتی نوجوان او را از خانواده جدا نمی‌کنند بلکه شبکه‌های دوستی تنها در کنار خانواده است که معنادار است. تعامل و صمیمیت نوجوان با دوستانش رابطه مثبت و معناداری با رابطه اظهاری والدین- فرزندانش داشته است. تأیید فرضیه نشان می‌دهد که با افزایش صمیمیت نوجوان با دوستانش، رابطه اظهاری او با والدینش بیشتر می‌شود. پس می‌توان گفت صمیمیت نوجوان با دوستانش زمینه ایجاد رابطه اظهاری او با والدینش را فراهم می‌کند. این دو (دوستان و والدین) از هم جدا نیستند بلکه با هم و در پی هم می‌آیند و آینده نوجوان را می‌سازند.

پیشنهاد می‌شود پدران و مادران، خود را به فرزندانشان نزدیکتر کنند و توجه بیشتری به نوجوانشان داشته باشند، برخوردشان طوری باشد که نوجوان احساس ترس نسبت به آنها نداشته باشد، و بتواند به راحتی با پدر و مادر خود صحبت کند. راه دیگری که به پدران و مادران توصیه می‌شود،

شناخت خانواده‌ی دوست فرزندان است. به نوجوانان هم توصیه می‌شود که در انتخاب دوست دقت زیادی داشته باشند و سعی نکنند که در رابطه دوستی مطیع دوستانشان باشند، سعی کنند دامنه دوستی خود را گسترش دهند، و با برقراری رابطه با دوستان حمایت‌های آنها را دریافت کنند. در دوستی‌ها میانه رو باشند و به دوستانشان احترام بگذارند.

منابع:

الف - فارسی

- ۱- اختر محقق، مهدی، «سرمایه اجتماعی»، دانشنامه آزاد، ۲۰ مرداد ۹۰، ساعت ۱۳. سایت ویکیپدیا.
- ۲- ارشادی، خدیجه، و کامران، فریدون، «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی شبکه و سلامت روان»، فصلنامه خانواده پژوهی، سال دوم، شماره سوم، تابستان ۱۳۸۸، صفحات ۵۴-۲۹.
- ۳- استادان طرح جامع آموزش خانواده، (۱۳۸۹)، «خانواده و فرزندان در دوره‌ی دبیرستان»، تهران، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، چاپ هفدهم.
- ۴- اعظم آزاده، منصوره، و دهقان دهنوی، آزاده، زمستان ۱۳۸۷، «اشتغال دانشجویان: رابطه بین شبکه روابط اجتماعی و وضعیت شغلی»، سال شانزدهم، شماره ۶۳، صفحات ۳۲-۶.
- ۵- باستانی، سوسن، «بررسی سرمایه اجتماعی شبکه در ۱۰ محله تهران: بررسی جایگاه روابط محلی در شبکه‌های اجتماعی»، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره دوم، شماره دو، زمستان ۱۳۸۷، صفحات ۷۴-۵۵.
- ۶- باستانی، سوسن، و ساعی مهر، منیره، «سرمایه اجتماعی و مهاجرت و استقرار در شهرهای بزرگ: مورد شهر تبریز»، مجله علوم اجتماعی، دوره هشتم، شماره یک، بهار ۱۳۸۶، صفحات ۱۶۷-۱۳۶.
- ۷- باستانی، سوسن، و صالحی هیکویی، مریم، «سرمایه اجتماعی شبکه و جنسیت: بررسی ویژگیهای ساختی، تعاملی و کارکردی شبکه اجتماعی زنان و مردان در تهران»، نامه علوم اجتماعی، شماره ۳۰، بهار ۱۳۸۶، صفحات ۹۵-۶۳.

۸- باستانی، سوسن، و کمالی، افسانه، و صالحی هیکویی، مریم، «سرمایه اجتماعی شبکه و اعتماد متقابل بین شخصی»، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، سال شانزدهم، شماره ۶۱، تابستان ۱۳۸۷، صفحات ۴۱-۸۱.

۹- بsembl، معصومه، «بررسی انواع ساختار شبکه پیوندهای اجتماعی: مطالعه تطبیقی زنان با شوهرانشان در شهر بابل»، پایان نامه کارشناسی ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران- شمال، زمستان ۱۳۹۰.

۱۰- جدیدی، فاطمه، «نوجوانان از روابط دوستی خود چه منافعی کسب می‌کنند»، روزنامه جوانان و نوجوانان ایران، شماره ۱۸۱۴، ۲۵ آبان ۱۳۸۸، سایت شاپرک دیلی.

۱۱- حجازی، الهه، و سلیمانی، حمیده، «کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب آوری»، مجله علوم رفتاری، دوره ۴، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۹، صفحات ۳۲۵-۳۱۹.

۱۲- ریتزر، جورج، (۱۳۷۹)، «نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر»، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، انتشارات علمی، چاپ چهارم.

۱۳- سادات، محمد علی، (۱۳۷۲)، «راهنمای پدران و مادران؛ شیوه‌های برخورد با نوجوانان»، تهران، نشر فرهنگ اسلامی، جلد اول، چاپ چهارم.

۱۴- سامانی، سیامک، «مقایسه میزان دلبستگی به پدر، مادر و دوستان در گروهی از دانش آموزان مقطع راهنمایی شهر شیراز»، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، پیاپی ۴۹، زمستان ۱۳۸۵، صفحات ۱۱۱-۱۰۰.

۱۵- سفیری، خدیجه، و جزایری، مهناز، «روابط خانوادگی و کنش مبتنی بر دلبستگی عاطفی تعمیم یافته در جوانان»، مجله جامعه‌شناسی ایران، شماره چهار، ۱۳۸۴، صفحات ۱۸۴-۱۶۶.

۱۶- فضلی اصانلو، صدیقه، «بررسی جامعه‌شناختی ساختار خانواده و تأثیر آن بر رفتارهای انحرافی در دختران با تأکید بر سه الگوی خانواده مقتدر، مستبد، سهل‌گیر(در بین دختران مقطع

فصلنامه علوم رفتاری / ۱۶۵

متوسطه مدارس شهرستان قائم‌شهر)»، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل، تابستان ۱۳۹۰.

۱۷- فیروزآبادی، سید احمد، «شبکه روابط اجتماعی در شهر تهران»، فصلنامه پژوهش مدیریت شهری (ویژه نامه علمی-تخصصی نشریه همگامان)، سال اول، شماره اول، زمستان ۱۳۸۷، صفحات ۸۶-۷۳.

۱۸- قانعی راد، محمد امین و حسین فریده، «ارزش‌ها، شبکه روابط و مشارکت در سازمان‌های دولتی»، مجله جامعه‌شناسی ایران، ۱۳۸۴، دوره ششم، شماره ۳، صفحات ۹۷-۱۲۳.

۱۹- قاسمی، وحید، و کاظمی، مه‌ری، «تحلیلی جامعه‌شناختی بر نقش خانواده در میزان برخورداری از سرمایه اجتماعی»، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، سال پنجم، بهار و تابستان ۱۳۸۷، صفحات ۲۱۸-۱۸۹.

۲۰- گاهنامه داخلی پیشگیری نوین، زیر نظر پژوهشگاه مطالعات وزارت آموزش و پرورش، دفتر سلامت وزارت آموزش و پرورش - و اداره کل فرهنگی و پیشگیری ستاد مبارزه با مواد مخدر - سال ۱۳۸۹- شماره‌های ۵-۶-۷-۸.

۲۱- مرادی، نصرت، «بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی کارکنان و رضایت شغلی آنان در سازمان جهاد کشاورزی استان خوزستان-شهرستان اهواز»، پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه پیام نور واحد مرکز تهران، اسفند ۱۳۸۸.

۲۲- مشکانی، محمدرضا، «سنجش تأثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان (آزمون تجربی نظریه ترکیبی کنترل اجتماعی و پیوند افتراقی)»، مجموعه مقالات آسیب‌های اجتماعی ایران، سال اول، بهار ۱۳۸۳، صفحات ۲۶۹-۲۳۹.

۲۳- نصرتی، محمد صالح، و مظاهری، محمد علی، و حیدری، محمود، «بررسی تحلیلی رابطه پایگاه‌های هویت با میزان دل‌بستگی ایمن پسران نوجوان ۱۴-۱۶-۱۸ ساله به والدین و همسالان»، فصلنامه خانواده‌پژوهی، سال دوم، شماره پنج، بهار ۱۳۸۵، صفحات ۵۳-۳۵.

۲۴- نوغانی، محسن، «تأثیر نابرابری سرمایه فرهنگی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان پیش دانشگاهی در دستیابی به آموزش عالی»، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال بیست و سوم، شماره ۹۱، پاییز ۱۳۸۶، صفحات ۷۱-۱۰۱.

ب- انگلیسی

1-Dana l. haynie, " **friendshipe networks and delinquency ; the relative nature of peer delinquency**",journal of quantitative criminology,vol. 18 ,no.2, june 2002 .

2-Dana L.Hynie. Eric Silver. Brent Teasdel ,"**Neighborhood characteristics, peer networks, and adolescent violence**", journal quant criminal , 2006 , 22: 147-169.

3- Inge VanderValk, Ed Spruijt , Martijn de Goede, Cora Maas, and Wim Meeus, "**Family Structure and Problem Behavior of Adolescents and Young Adults: A Growth-Curve Stuy**", *Journal of Youth and Adolescence*, Vol. 34, No. 6, December 2005, pp. 533-546.